

जाजरकोट रामीडाँडा भूकम्पपछिको पुननिर्माण तथा अन्य क्षेत्रमा
भूकम्प प्रतिरोधी प्रलवीकरण कार्य गर्नका लागि सम्माननीय
प्रधानमन्त्री पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड' समक्ष पेश गरिएको
सुझावहरु

मिति: २०८० पौष २५

जाजरकोट भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त संरचनाको पुननिर्माण सम्बन्धी सुझाव

पृष्ठभूमि

२०८० कार्तिक महिनाको १७ गते रातको ११:४७ बजे जाजरकोटको रामीडांडामा केन्द्र बनाइ ६.४ रेक्टर भूकम्प जाँदा निन्द्राकै अवस्थामा रहेका १५७ नेपालीको मृत्यु हुनुका साथै ३७५ घाइते हुन पुगे । यो सामान्य धक्काले झन्डै ६५,००० घरलाई कुनै न कुनै प्रकारको क्षति पुर्याएको छ । जुन जाजरकोट, रुकुम पश्चिम र सल्यानका अति प्रभावित १६ पालिकाका ८६,९५२ घरधुरी मान्दा तिन चौथाई घरको क्षति भएको बुझिन्छ । जबकि गोर्खा भूकम्पबाट क्षति भएको ४० प्रतिशत भन्दा यो दोब्बरले बढी हो ।

यसरी ठूलो मात्रामा धनजनको क्षती हुनुको मुल कारण भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणमा भएको कमजोरी हो । यसले नेपाल सरकारले विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा राष्ट्रिय विपद ब्यबस्थापन ऐन २०७४ को प्राबधान अनुसार “राष्ट्रिय विपद न्यूनीकरण तथा ब्यबस्थापन प्राधिकरण” गठन गरेता पनि यस्को क्रियाशीलता र प्रभाकारितामा अझै थप काम गर्नु पर्ने देखिएको छ ।

नेपालको संविधानले भवन आचार संहिताको परिपालक पालिकहरुलाई तोकेता पनि उनीहरुको क्षमता अझै उल्लेखनीय तवरमा अभिवृद्धि गर्नु पर्ने तथ्य जगजाहेर छ । यस्तो अवस्थामा कसरी स्थानीय तहलाई सशक्त बनाएर भूकम्प प्रतिरोधी संरचना बनाउन सकिन्छ भन्ने सवाल प्रमुख छ ।

यस्तो अवस्थामा जाजरकोट भूकम्पका प्रभावितहरुको उद्धार, राहत एवं पुननिर्माणको तौर तरिकाले नेपालको भूकम्पीय जोखिम न्यूनीकरण तथा ब्यबस्थापनमा दुरगामी प्रभाव पार्ने निश्चित छ । यसर्थ उद्धार, राहत र पुननिर्माणका लागि प्रभावकारी कदम चाल्नु अति नै जरुरी देखिन्छ ।

जाजरकोट भूकम्पपछिको पुननिर्माणको लागि सुझाव संकलन

विगत बि.स. १२५५ देखि लगातार भूकम्प गएको हाम्रो इतिहास छ । तीमध्ये पछिल्ला बि.स. १९९०, २०४५, २०७२ र हाल २०८० का भूकम्पहरुले ठूलो धनजनको क्षति भएको छ । निरन्तरका भूकम्प जाने क्रम र त्यसपछिका पुननिर्माणहरु क्षति भएका ठाउँमा मात्रै केन्द्रित हुँने र भुकम्प फरक फरक स्थानहरुमा केन्द्र विन्दु बनाइ जाने क्रम जारी छ । यसले गर्दा क्षति भएको स्थानमा पुननिर्माण र अन्य क्षेत्रमा प्रवलीकरण कार्य उत्तिकै प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाउनुपर्ने देखिन्छ । यसै सन्दर्भमा भूकम्पीय जोखिम व्यस्थापन सम्बन्धी विशेषज्ञता हाँसिल गरेका व्यक्तिहरु, सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रमा कार्यरत व्यक्तिहरु, सुरक्षा निकाय, सामाजिक अभिन्यताहरु, विकास साझेदारहरुसहित पुननिर्माण तथा प्रवलीकरण कार्यको प्रभावकारी कार्यान्वयन कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने सिलसिलामा जाजरकोट रामीडांडा भुकम्प प्रभावित क्षेत्रका जनप्रतिनिधिहरुको आयोजना तथा यस क्षेत्रमा कार्यरत विज्ञहरुको सहयोगमा एक गोष्ठी गरियो ।

यो गोष्ठीबाट नेपाल सरकारको योजनालाई थप प्रभावकारी बनाई पुनर्निर्माण कम खर्च र छोटो अवधिमा सम्पन्न गर्न सघाउ पुर्याउनु र भूकम्प जोखिम न्यूनीकरण तथा ब्यबस्थापनमा नेपालको यात्रालाई थप सशक्त बनाउनका लागि नीतिगत तथा संरचनागत सुधारका पक्षहरु औल्याएर संघीय, प्रादेशिक एबम स्थानीय सरकारहरु, बिकाश साझेदारहरु तथा गैर सरकारी संस्थाहरुको प्रयासलाई एकिकृत गरि परिणाम हाशिल गर्न उत्प्रेरित गर्ने रहेको छ ।

सहभागिता

सम्माननीय प्रधानमन्त्री पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड', उपप्रधान एवं माननीय गृहमन्त्री नारायणकाजी श्रेष्ठ, अर्थमन्त्री माननीय प्रकाशशरण महत, उर्जा, जलस्रोत तथा सिचाई मन्त्री मा.शक्तिबहादुर बस्नेत, भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्री मा.प्रकाश ज्वाला, सहरी विकास मन्त्री मा.सिता गुरुङ, राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्ष मिनबहादुर श्रेष्ठको समुस्पथिति सहित नेपाल सरकारका सम्बन्धित क्षेत्रका प्रतिनिधिहरु, प्रादेशिक तथा जाजरकोट भूकम्प प्रभावित स्थानीय सरकारका प्रतिनिधिहरु, भूकम्प प्रभावित जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारीहरु, बिकाश साझेदार संथाका प्रतिनिधिहरु यस विचार गोष्ठीमा सहभागीता रहेको थियो । यसका अतिरिक्त तत्कालिन राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणका पदाधिकारीहरु, जनप्रतिनिधि, विपद जोखिम ब्यबस्थापनका क्षेत्रमा क्रियाशील संघ-संस्थाका प्रतिनिधिहरुको सहभागीता रहेको थियो ।

सुझाव संकलन प्रक्रिया

गोष्ठीमा यस क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा ब्यबस्थापन प्राधिकरण (National Disaster Risk Reduction Management Authority -NDRRMA), अर्थ मन्त्रालय, सहरी विकास तथा भवन निर्माण मन्त्रालय तथा राष्ट्रिय पुनःनिर्माण प्राधिकरणका पूर्व पदाधिकारीहरु र भूकम्प प्रविधि समाज, नेपालबाट कार्यपत्रहरु प्रस्तुत गरियो । प्रस्तुत कार्यपत्रहरुमा भूकम्पीय जोखिम ब्यबस्थापन सम्बन्धी क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न व्यक्तित्वहरुके राय सुझावहरु संकलन गरी निम्न बमेजिम कार्यहरु गर्दा थप प्रभावकारी हुने सुझाव प्रस्तुत गरिएको छ ।

तहगत रुपमा गर्नुपर्ने कार्यहरु:-

१. नीतिगत व्यवस्था एवं अवधारणा:

- क. आफ्नो घर आफै बनाऔ (Owner Built Housing) मोडेलको अवलम्बन ।
- ख. पहिलेको भन्दा अझ बलियो र राम्रो पुनर्निर्माण (Build Back Better Principle) ।
- ग. पुनर्निर्माणमा कोहि पनि नछुटून (Leave No One Behind) - समावेशी पुनर्निर्माण, पछाडी परेको वर्गलाई विशेष सुविधा र ग्राह्यता ।
- ग. सुशासनको प्रत्याभूति - जनसहभागिता, समानता, पारदर्शिता, कानुनको परिपालना, दूरदृष्टि, स्पष्ट लक्ष्य र योजनाबद्ध कार्यान्वयन, न्यायको प्रत्याभूति आदि ।

- ड. सुरक्षित घर पुनर्निर्माणलाई प्रोत्साहन र सो को सुनिश्चितता - घर दैलोमै प्राविधिक सहयोग र प्राविधिक परिक्षणका आधारमा तिन किस्तामा निजि आवास पुनर्निर्माण अनुदान सहयोगको उपलब्धता ।
- च. पुनर्निर्माणको दिगोपनाको सुनिश्चितता - प्रविधिको विकास, प्रयोग र स्थानीय समुदायको स्वीकारोक्ति, संस्थागत निरन्तरता, जनशक्तिको विकास र उपलब्धता, भावी मार्गचित्रको खाका र योजना ।

२. संस्थागत संरचना र कार्य जिम्मेवारी:

- क. संस्थागत संरचना र कार्य जिम्मेवारी मुलत संघियताको मर्म र संविधान एवं विपद व्यवस्थापन कानून बमोजिम हुने गरी गर्ने ।
- ख. NDRRMA ले समग्र नीति निर्माण एवं कानुनी व्यवस्था गर्ने, कार्यान्वयन इकाइ (Implementing Unit) का रूपमा रहेका प्रदेश सरकार एवं स्थानीय तहलाई प्राविधिक एवं वित्तीय सहयोग गर्ने, समग्र पुनर्निर्माणको अनुगमन तथा नियमन गर्ने, गुनासोको अन्तिम सुनुवाई गर्ने, तिनै तहका सरकारहरुका बीच तथा राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा समन्वय गर्ने, वित्तीय सहयोग एवं प्राविधिक सहयोग जुटाउने ।
- ग. प्रदेश सरकार अन्तर्गत विपद व्यवस्थापन ऐन मुताविक वन्ने संयन्त्रले मुलत शिक्षा, स्वास्थ्य, सडक जस्ता पूर्वाधार क्षेत्रसंग सम्बन्धित पुनर्निर्माण कार्यहरु गर्ने (यदि स्थानीय तहले गर्न सक्ने भएमा यी कार्य पनि स्थानीय तहबाटै गर्न सकिने व्यवस्था गर्ने, प्रदेशले प्राविधिक सहयोग पुर्याउने) ।
- घ. स्थानीय तहले मुलत निजि आवास पुनर्निर्माण कार्य सम्पादन गर्ने, यसका लागि विपद व्यवस्थापन ऐन मुताविक संस्थागत संयन्त्र सहित एक विशेष कार्यालय स्थापना गर्ने ।

उल्लेखित कार्यका लागि NDRRMA लाई National Reconstruction Authority(NRA) जस्तै प्रधानमन्त्री कार्यालय अन्तर्गत ल्याई स्वायत्त एवं अधिकार सम्पन्न बनाउने ।

जाजरकोट भूकम्प पुनर्निर्माण सम्बन्धि संस्थागत संरचनाको प्रारूप

३. कानुनी व्यवस्था:

- क. माथि बुदा न. २ मा उल्लेखित वमोजिम कार्य सम्पादन गर्दा विपद व्यवस्थापन ऐनमा आवश्यक संशोधन गरी NDRRMA लाई प्रधानमन्त्री कार्यालय अन्तर्गत ल्याउने ।
- ख. प्रदेश एवं स्थानीय तहको लागि समेत NDRRMA ले विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी नमुना कानून तयार पारी सहयोग गर्ने र तत तत् तहका सभाबाट पारित गरी लागु गर्ने (संविधानतः विपद व्यवस्थापन कार्य तिनै तहको साझा कार्यसूचिका रूपमा रहेको) ।
- ख. पुनर्निर्माण सम्बन्धी आवश्यक नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिका आदि कानुनी व्यवस्था NRA को समयमा बनिसकेको र प्रयोग पनि भैसकेको हुदा सो लाई NDRRMA को ऐन तथा संघीयताको अवधारणा अनुसार परिमार्जन गरी लागु गर्ने ।

४. योजना तर्जुमा एवं वित्तीय व्यवस्था:

- क. योजना तर्जुमा गर्दा जाजरकोट भूकम्प र बझांग भूकम्पबाट प्रभावित कर्णाली प्रदेश र सुदूरपश्चिम प्रदेशलाई लक्षित गरी गर्ने; साथै विगतका लम्जुंग, धादिंग र खोटांग भूकम्पलाई समेत समेट्ने ।
- ख. भूकम्पले क्षति गरेको क्षेत्रमा Post Disaster Need Assessment (PDNA) र अन्य क्षेत्रमा Structural Integrity Assessment (SIA) प्रतिवेदन यथाशीघ्र तयार पारी अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई प्रस्तुत गर्ने, सम्मेलन गर्दा नेपाल भित्रै रहेका अन्तर्राष्ट्रिय समुदायका प्रमुखहरूको सहभागितामा गर्ने ।
- ग. PDNA र SIA प्रतिवेदनका आधारमा Post Disaster Recovery Framework (PDRF) तयार पार्ने । पुनर्निर्माण तथा प्रवलीकरणको कार्यान्वयन सम्बन्धमा कार्ययोजना सार्वजनिक गरी सोहि अनुरूप स्पष्ट कार्यतालिकाका आधारमा तिनै तहका सरकारका संरचनाहरूले आ-आफ्नो कार्यक्षेत्र अनुरूपका कार्यहरूको कार्यान्वयन गर्ने ।
- घ. PDRF ले स्पष्ट रूपमा स्थानीय तह, प्रदेश सरकार एवं संघीय सरकारबाट एवं अन्तर्राष्ट्रिय स्तरबाट परिचालन हुने वित्तीय श्रोतको खाका दिने र सोहि अनुरूप वित्तीय श्रोत परिचालन गर्ने ।
- ङ. गैसस, निजि क्षेत्र र स्थानीय समुदायलाई समेत पुनर्निर्माणमा परिचालन गर्ने र श्रोत परिचालन गर्ने ।

५. जनशक्ति व्यवस्था:

- क. पुनर्निर्माणमा सम्भव भएसम्म सम्बन्धित तहमा कार्यरत कर्मचारीहरूको परिचालन गर्ने, तर विशिष्ट कार्यका लागि आवश्यक विज्ञ जनशक्ति करार सेवामा प्रतिस्पर्धात्मक प्रक्रियाबाट नियुक्ति गर्ने ।
- ख. इन्जिनियरहरूको नियुक्ति तत्काल गरी आवश्यक प्रशिक्षण दिने, तालिमको पाठ्यक्रम पहिलेकै प्रयोग गर्न सकिने ।
- ग. डकर्मीहरू मुलत स्थानीय जनतालाई तालिमसँगै रोजगार On the Job (OJT) तालिम दिई तयार पार्ने ।
- घ. Development partners (DPs) International Non-Government Organizations (INGOs) मार्फत विज्ञ जनशक्ति व्यवस्था गर्दा छिटो हुने ।

६. प्रविधिको प्रयोग:

- क. स्थानीय निर्माण सामग्रीको प्रयोगले पनि भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माण गर्न सकिने कुराको जनचेतना व्यापक रूपमा स्थानीय समुदायका विचमा लैजाने र यसको प्रयोगलाई बढावा दिने; इन्जिनियर तथा डकर्मीहरूलाई यस सम्बन्धि तुरुन्त तालिम दिने

- ख. सम्भव भएसम्म एकीकृत वस्ती विकासका सम्भावना स्थानीय जनातासंग सहकार्य गरी खोजि गर्ने र सो का लागि विशेष प्याकेज घोषणा गर्ने
- ग. घरहरूको मोडेल नक्शा बनाउदा परम्परागत कलाकृतिलाई अवलम्बन गरी तयार पर्ने र त्यसलाई व्यापक बनाउने; स्थानीय घरधनीहरूलाई उनीहरूको चाहना अनुसार भूकम्प प्रतिरोधी घर बनाउन पाउने कुरा सु-सुचित गर्ने,

७. सुशासनको प्रत्याभूति:

- क. विगतमा राष्ट्रिय पुनःनिर्माण प्राधिकरण NRA मा ब्यवस्था भए बमोजिम राजनैतिक लगायतका विभिन्न तहमा समन्वय गर्नका निम्ति केन्द्रीय तहमा National Advisory Council, Steering Committee एवं Development Agency Coordination Committee (DACC) को व्यवस्था गर्ने, प्रदेश तहमा मुख्य मन्त्रीको संयोजकत्वमा रहेको विपद व्यवस्थापन समिति, जिल्ला तहमा रहेको जिल्ला विपद व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहमा पालिका प्रमुख/अध्यक्षको संयोजकत्वमा रहेको समितिहरूलाई क्रियाशील बनाउने, सबै तहका समितिहरूको कार्यक्षेत्रमा दोहोरोपन नआउने गरी कार्य जिम्मेवारी तोक्ने ।
- ख. किस्ता रकम बैंकिङ्ग प्रणाली मार्फत मात्र गर्ने, स्थानीय तहको सिफारिसमा उपलब्ध गराउने, NDRRMA ले सो को अनुगमन गर्ने, Transparency International जस्ता संस्थालाई समेत अनुगमनको जिम्मा दिने ।
- ग. उपभोक्ता समितिबाट गर्न सकिने कार्य त्यस्ता समिति बाट गराउने, तर जनसहभागिता अनिवार्य हुनु पर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- घ. गुनासो सुनुवाई, सार्वजनिक सुनुवाई, विपन्न वर्ग सहयोग, अपाङ्गता भएकालाई सहयोग जस्ता व्यवस्था विगतमा जस्तै गर्ने ।

भूकम्प प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण तथा प्रवलीकरण सम्बन्धि संश्लेषित सार संक्षेप

भूकम्पबाट भएको क्षतीको पुनर्निर्माण तथा प्रवलीकरणका लागि स्थानीय सरकार, जिल्ला स्थित विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा ब्यबस्थापन समिति, भूकम्प प्रभावित क्षेत्रका जनप्रतिनिधिहरू तथा विपद जोखिम ब्यबस्थापनका क्षेत्रमा कार्यरत संघ-संस्था तथा व्यक्तिहरू सम्मिलित संयुक्त अन्तरक्रिया, छलफल तथा विभिन्न माध्यमबाट लिइएका सुझावहरूलाई निम्न बमोजिम सार प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. भूकम्पबाट यसरी ठुलो मात्रामा धनजनको क्षती हुनुको मुल कारण भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण हुन नसक्नु हो । “विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा राष्ट्रिय विपद ब्यबस्थापन ऐन २०७४” को प्राबधान अनुसार “राष्ट्रिय विपद न्यूनीकरण तथा ब्यबस्थापन प्राधिकरण” गठन भएता पनि भूकम्प प्रतिरोधी संरचना तर्फ उल्लेखनीय प्रगति हुन सकेन । यसो हुनुमा प्राधिकरणका केहि संरचनागत कमजोरीहरू छन् तिनको निराकरण गर्न प्राधिकरणलाई राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण जस्तै प्रधानमन्त्री कार्यालयको अन्तर्गत

ल्याउनु पर्ने हुन्छ जसबाट प्राधिकरणलाई अन्य मन्त्रालयहरूसंगको समन्वय सहज हुनेछ । दोश्रो प्राधिकरणको कार्यकारी समितिलाई कामकाजी तवरमा गठन गरिनु पर्ने लगायत “विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा राष्ट्रिय विपद ब्यबस्थापन ऐन २०७४” मा आवश्यक संसोधन गरि समस्याको समाधान दिन सक्ने निकायको रुपमा गठन गर्न आवश्यक पूर्वाधार तयार गरिनु पर्दछ ।

२. विगतका बि.स. १९९०, २०४५ र २०७२ सालमा गएका भूकम्पपछिका पुनर्निर्माणका क्रममा वितरण गरिएको अनुदानको अनुभव, अहिलेको महङ्गी, भौगलिक विकटता र नागरिकका आर्थिक अवस्था, गरिवी आदिलाई ध्यानमा दिएर सरकारका तर्फबाट उचित अनुदान दिइनुपर्दछ ।
३. भूकम्प प्रभावित क्षेत्रमा पेशा व्यवसायमा परेको असरलाई मध्यनजर गर्दै आर्थिक पुनर्स्थापनाका लागि जीविकोपार्जन, आय आर्जन, पेशा व्यवसायका लागि अतिरिक्त व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित व्यक्तिको व्यक्तिगत धितो जमानी र नेपाल सरकार समेत जमानी बसेर सहूलियतपूर्ण ऋण उपलब्ध गराइनुपर्दछ ।
४. नीजि आवास पुनर्निर्माणका लागि दिइने अनुदान र सहूलियतपूर्ण ऋण एकै साथ कार्यान्वयन गराइनुपर्दछ ।
५. भूकम्पले क्षति गरेको क्षेत्रमा Post Disaster Need Assessment (PDNA) र अन्य क्षेत्रमा Structural Integrity Assessment (SIA) प्रतिवेदन यथाशीघ्र तयार पारी अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई प्रस्तुत गर्ने, सम्मेलन गर्दा नेपाल भित्रै रहेका अन्तर्राष्ट्रिय समुदायका प्रमुखहरुको सहभागितामा गर्ने ।
६. जाजरकोट भूकम्पको पुनर्निर्माणका लागि आयोजना कार्यान्वयन इकाई (Project Implementation Unit-PIU) कर्णाली प्रदेशमा गठन गरिनुपर्दछ । यसका लागि आवश्यक जनशक्तिको जगेर्ना संघिय शहरी बिकाश मन्त्रालयले गर्नु वान्छनीय हुन्छ ! सम्पूर्ण क्षतिग्रस्त सामाजिक, प्राबिधिक तथा सरकारी पूर्वाधारहरु यही PIU लाई नै कार्यान्वयन गर्न लगाउदा प्रभावकारी हुने देखिन्छ । PIU संस्था NDRRMA प्रति उत्तरदायी हुन उपयुक्त देखिन्छ ।
७. निजि आवासको पुनर्निर्माण पालिकाले गर्ने र हरेक पालिकामा पुनर्निर्माण एकाई राखिनु उचित हुन्छ । जसमा पालिकाका इन्जिनियरको मातहत आवश्यक प्राबिधिकहरुको ब्यबस्था गरिनु उचित देखिन्छ ।
८. जाजरकोट भूकम्पको निजि आवास पुनर्निर्माणका लागि करिब २०,००० तालिम प्राप्त इकमी हरुको जरुरत पर्ने देखिन्छ । जुन स्थानीय तवरमा उपलब्ध हुन असम्भव छ । यसका लागि स्थानीय तवरमा तालिमको व्यवस्थाका संगै गोर्खा भूकम्पको पुनर्निर्माणको दौरान तालिम प्राप्त इकमीहरु जाजरकोट भूकम्पबाट प्रभावित क्षेत्रमा आएर काम गर्ने वातावरण स्थानीय सरकार तथा निजि क्षेत्रले तयार पार्नु पर्ने देखिन्छ ।
९. NDRRMA ले शहरी बिकाश मन्त्रालयको सहयोगमा “विपद पश्चातको आवश्यकता आंकलन” यथाशिघ्र सुरु गरि सम्पन्न गर्नु पर्ने छ । यसबाट आवश्यक श्रोतको आंकलन हुनुका साथै योजनाबद्ध कार्यान्वयनका लागि सहजता हुनेछ ।

१०. पालिकाहरूलाई भवन आचार संहिताको अनिवार्य कार्यान्वयनका लागि संघिय सरकारले उत्प्रेरित गर्ने र कार्यान्वयनका लागि आवश्यक साधन श्रोतको समेत प्रबन्ध गर्नुपर्नेछ ।
११. संघिय सरकारले नयाँ प्रबिधिहरू भित्र्याउन सहजीकरण गरि वातावरण मैत्री, कम खर्चिला प्रबिधिहरूको पहिचान गरि तिनको प्रचार प्रसारमा जोड दिनु उचित हुन्छ । कम्प्रेसर्ड ईटा, प्रवलीकरण प्रबिधि आदि ।
१२. पालिकाहरूमा प्राबिधिक कर्मचारीहरू उच्च मनोबलका साथ सेवा दिईरारखे स्थिति सृजना भैसकेको छैन । उचित वृत्ति बिकाशको अभावमा दुर्गम पालिकाहरूमा अनुभवी प्राबिधिकहरू टिकाईरारख्न संघिय वा प्रादेशिक स्तरमा “स्थानीय सरकार इन्जिनरींग बिभाग” को गठन गर्नु पर्ने देखिन्छ । उक्त बिभाग गठन पूर्व शहरी बिकाश मन्त्रालयका भए सम्म स्थायी सो हुन नसकेमा करारक प्राबिधिकहरू प्रदेश तथा पालिकाहरूमा पठाउनु उचित हुनेछ ।
१३. जाजरकोट भूकम्प प्रभावित क्षेत्र मात्रै नभएर नेपाल भरिने सम्पूर्ण निजि आवास, अस्पताल, सैक्षिक संस्थाहरू तथा सरकारी भवनहरूको Structural Integrity Assessment (SIA) गर्न लगाएर भत्काएर पुनर्निमाण गर्नु पर्ने भएमा सो गर्ने र सबलीकरण गरेर हुने भएमा सोहि अनुसार गर्ने गराउने वातावरण तयार गर्ने काम NDRRMA बाट गराउनु उपयुक्त हुन्छ ।
१४. जाजरकोट भूकम्प पुनः निर्माण तथा अन्य क्षेत्रको प्रवलीकरण कार्य दुईवटा समान इकाई राखी सँग सँगै प्राथमिकताकामा लान जरुरी छ । पुनर्निमाणको नीति निम्न बमोजिम हुन आवश्यक देखिन्छ ।
१५. २०७२ सालको भूकम्प पुनः निर्माणको अनुभवलाई मुद्याडकन गर्दा हामीले नयाँ निर्माण गरेपनि यसको प्रभावकारीता कति र कस्तो भयो भन्ने प्रश्न उठेको छ । त्यसैले अवको पुनः निर्माणवारे नयाँ ढंगले छलफल गर्न आवश्यक छ । भत्किएका घर बनाउने काम मात्र नभै स्थानीय उत्पादनको प्रवृत्ति र पुनः निर्माणको मोडालिटी वीच तालमेल हुन आवश्यक छ ।
१६. पुनर्निर्माणमा एकातिर परम्परागत सम्पदा शैली र सस्कृतिहरूको संरक्षण आवश्यक छ भने अर्कोतिर आधुनिक र एकीकृत वस्तीको महत्व पनि उतिकै छ । अवको पुनर्निर्माणमा परम्परागत सम्पदा शैली र आधुनिक सुविधायुक्त र एकिकृत वस्तिको समायोजन गर्दै डोको पोको राख्न मिल्ने संरचनामा गोठ र भकारोहरू पनी हुनुपर्ने गरी कसरी तालमेल गर्ने भन्नेमा केन्द्रित हुनुपर्छ ।
१७. पुनर्निर्माणको अर्को महत्वपूर्ण पक्ष भनेको कसरी अर्थतन्त्रलाई उठाउन, रोजगारी र सिप उत्पादनलाई वृद्धि गर्न, श्रमयोग्य जन-शक्तिलाई तालीम र उद्यमशिलता सहितको पुनःनिर्माणको अंग बनाउन सकिन्छ ।
१८. सामुदायिक स्वत्व र सांस्कृतिक पहिचान, पर्यावरणीय संरक्षण लगाएतका समग्र विषयको योग नै पुनःनिर्माण को मोडालिटी बन्नु पर्दछ ।
१९. यहि पुनर्निर्माणको प्रकृयाबाट हामीले विद्यालयको पुनः निर्माण, एकिकरणको कुरा, खानेपानी, टेलिफोन, विद्युतीकरण, सामुदायिक भवन, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी, सडक संजालको मर्मत आदि सम्बन्धि रणनीति बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्छ ।

२०. कृषि उत्पादन, साना उद्योगहरूको स्थापनामार्फत स्थानिय उत्पादनमा बृद्धि, बजार र आपुर्तिकी प्रभावकारि श्रृखलाको निर्माण, महिला उद्यमशिलता र श्रम योग्य नागरिक लाई प्राविधिक सिप र क्षमता सहित स्वरोजगारको योजनालाई कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्छ ।
२१. पुनर्निर्माणको यो अभियानमा बातावरण संरक्षण सहितको पुनःनिर्माण, समुदायमा आधारित समुदायिक सामाजिक सांस्कृतिक पक्षको संरक्षण गर्ने रणनीति, बस्ति स्थानान्तरणको योजना, सुलभ, टिकाउ र स्थानीय समुदायलाई डोको, पोको र गोठ समेटिएको उपयोगी संरचनाको निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ ।
२२. स्थानिय उत्पादनको चरित्र र पुनःनिर्माण कार्यको डिजाइनको तालमेल कसरी गर्ने समेतको समग्र योजना, संरचना, प्रबिधि र बजेट व्यवस्थापनको ठोस र मूर्त कार्यक्रम आवश्यकता देखिन्छ ।
२३. भुकम्प प्रभावित क्षेत्रको पुनः निर्माण सोहि क्षेत्रमा मात्र सिमित नगरी देशका सबै जोखिमयुक्त भु-भागहरूमा कार्यान्वयनका लागी नमुनाको रूपमा विकास गर्नुपर्छ ।
२४. विपत्ति थग्न सक्ने गरि समृद्ध भौतिक पूर्वाधार निर्माणका आधारमा दिगो सामाजिक आर्थिक सांस्कृतिक प्रतिफल प्राप्त गर्न स्थानिय अर्थतन्त्रका सबै क्षेत्रहरूको परिचालन गर्दै जनतालाई विकासका अवसरसंग जोड्नु आजको पुनर्निर्माणको प्रमुख कार्यभार हो ।
२५. शिक्षा स्वास्थ्य तथा वातावरणीय पक्षको दिगो विकास मान्यतामा स्थानिय स्तरको विकासको नयाँ मोडेल तयार पार्दै आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रका लागी ग्रामीण अर्थतन्त्रको विकासमा उपलब्ध स्रोत साधन र श्रमको परिचालन गरी नमुना बस्तीहरू निर्माण गरेर हाम्रो विकास अभियानलाई अघिबढाउनु आजको अनिवार्य आवश्यकता हो । यहि अवसरमा उत्पादनको तरिका लाई फेर्दै आफ्नो शैलि र सस्कृति सहितको आत्मनिर्भर र आधुनिक सुविधायुक्त एकीकृत वस्तीको उदहरणिय पुनर्निर्माण गरौं ।

गोष्ठीको परिकल्पनाकार समुह

यो गोष्ठीको सुरुवाती परिकल्पना रुकुम जिल्लाबाट प्रतिनिधि सभाको सदस्य श्री जनार्दन शर्माले गर्नुभएको हो । वहाँ भूकम्प प्रभावित जिल्लाको प्रतिनिधि भएको कारणबाट पुनर्निर्माणलाई टुंगोमा पुर्‍याउने जिम्मा पनि भएकाले वहाबाट यस प्रकारका गोष्ठीमा चासो लिनुभएको हो । श्री जनार्दन शर्माको अतिरिक्त निम्नबमोजिमका व्यक्तिहरू सहभागी भएर विचारलाई परिपक्व बनाउने कार्य भएको छ ।

श्री जनार्दन शर्मा, रुकुम जिल्लाबाट प्रतिनिधि सभाको सदस्य

डा. हरिराम पराजुली, पुर्व कार्यकारी सदस्य, रा. पु. प्रा. र त्रि.वी.का सह-प्राध्यापक

डा. गंगालाल तुलाधर, पुर्व शिक्षामन्त्री

डा. गोविन्दराज पोखरेल, पुर्व रा.यो.आ.का उपाध्यक्ष एवं रा. पु. प्रा.का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत

श्री सुशील जवाली, पुर्व रा. यो. आ. का सदस्य एवं रा. पु. प्रा.का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत

डा. चन्द्र बहादुर श्रेष्ठ, पुर्व कार्यकारी सदस्य, रा. पु. प्रा.

श्री सुर्य नारायण श्रेष्ठ, कार्यकारी निर्देशक, राष्ट्रिय भूकम्प प्रबिधि समाज

श्री रामेस्वर लामिछाने, परामर्शदाता